

ФІСКАЛЬНІ ОРГАНИ УРСР ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Бугель Ю. В.,

*кандидат економічних наук, доцент,
Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу
Західно-Українського Національного Університету,
e-mail: yu.buhel@wuni.edu.ua
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8554-2663>*

Борис О. С.,

*студентка, Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу
Західно-Українського Національного Університету
e-mail: borys23071980@gmail.com*

У тезах висвітлено один із нині актуальних аспектів історії інститутів митних та податкових органів на українських землях під час Другої світової війни.

Актуальність даної проблеми обумовлена тим, що на сьогоднішній день Україна проходить один із найважчих етапів свого розвитку, який відрізняється великим напруженням, а саме військові дії на сході України та анексія Криму. А відтак, вважаємо, що саме вивчення та оцінка історичного досвіду діяльності державних інституцій в умовах надзвичайного чи воєнного стану, сприятиме удосконаленню сучасного законодавства та підвищенню ефективності регулювання суспільних відносин на сучасному етапі. І саме історичний досвід Другої світової війни красномовно свідчить про це.

У роки Другої світової війни саме надзвичайні військові умови були домінантою, що впливало на сутність суспільних відносин, зміст функцій держави та діяльність окремих ланок державного апарату. В умовах воєнного часу, зміни у правовій системі Української РСР обумовлювалися завданнями, пов'язаними із обороною всієї країни, і здійснювалися відповідно до змін у загальносоюзному законодавстві. У надзвичайних умовах воєнного стану і стану облоги мало місце поширення адміністративної влади надзвичайних (воєнних) органів, розширення предмета правового регулювання, підвищення санкцій за невиконання розпоряджень тощо. Розуміння діяльності фіскальних органів УРСР під час Другої світової війни має на меті вдосконалення і розвиток сучасного законодавства та правового регулювання суспільних відносин в умовах надзвичайного чи воєнного стану.

Поняття «фіскальні органи» у радянські часи не використовувалося, і це не дивно, так як словник сучасної української мови тлумачить слово «фіск» в юридичному значенні як державну скарбницю, а «фіскал» як урядовця, що наглядав у дореволюційній Росії за діяльністю адміністративних установ і осіб з метою виявлення порушень законів та інтересів державної скарбниці – фіску [1].

21.05.2014 р. Кабінет Міністрів України прийняв ряд постанов: «Про утворення Державної фіскальної служби» [1, с.15] та «Про Державну фіскальну службу України», якими було утворено та прийнято положення про Державну

фіскальну службу України [2, с.12–13], як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України.

Дослідження історії становлення інститутів митних та податкових органів у передвоєнний час та проблем їх функціонування під час Другої світової війни, дало змогу визначити, що після утворення СРСР радянська влада визначила правовий статус державних інститутів нової держави, і як наслідок, розпочала відтворення загальносоюзного законодавства у законодавство союзних республік загалом, та щодо митного і податкового законодавства, зокрема. Цілком зрозуміло, що, органи виконавчої влади УРСР знаходились під юрисдикцією Союзу РСР та всі спроби проводити свою митну та податкову політику були приречені на провал.

У законодавчому становленні митної справи можна виділити декрет РНК РСФСР від 29 червня 1918 р. «О разрешении на ввоз и вывоз товаров», Постанову РНК РСФСР від 11 липня 1920 р. «Об организации внешней торговли и товарообмена РСФСР», затвердження Президіумом ЦВК СРСР 12 грудня 1924 р. нового Митного статуту, прийняття у 1928 р Митного кодексу СРСР. Відтак, законотворчість того часу призвела до розширення та якісних змін функцій митних органів.

Проте, друга світова війна внесла значні зміни та нанесла значний збиток митній системі. З початком війни в ряди Червоної Армії, ополчення, партизанський рух пішло 9/10 особового складу митниці. У бутті митних органів в цей час відбувались тенденції до скорочення штату, повноважень і функцій, була припинена діяльність більшості митниць. Разом із цим, система фінансових органів підпорядкованих Наркомфіну складалася із фінансових відділів, що входили до виконавчих комітетів в усіх територіальних утвореннях. Фінансові відділи було поділено на сектора, відділи та управління. Деякі управління мали більшу самостійність, серед яких було і контрольно-ревізійне управління. Ця система зашилась та справно працювала під час війни. Підпорядкування фінансових органів було складним з урахуванням підпорядкованості кільком органам влади та управління. Головна складність з якою зіткнулися фінансові органи у роки війни була тотожна із митними органами – кадрове забезпечення, підготовка та перепідготовка кадрів. Як і митна, фінансова система втратила багато спеціалістів, у зв'язку із скороченням, відправкою на фронт або переведенням в інші галузі. Функції фінансових органів у час війни особливо не змінювались, відбулася тільки зміна пріоритетів у реалізації фінансової політики.

Фінансові органи виконували акумуляцію, мобілізацію, перерозподіл фінансових коштів і контроль за їх витратами. Дуже складною була організація фінансового контролю у зв'язку із різноманіттям контролюючих інстанцій. У роки війни в кожній області діяв головний фінансовий контролер-ревізор, який на пряму підпорядковувався Наркомфіну республіки, при кожному фінансовому відділі, управлінні були посади контролерів-ревізорів. Також перевірки фінансової діяльності здійснювали банки, обком, облвиконком, Наркомат державного контролю УРСР, Наркомфін СРСР. Податковий і фінансовий

контроль відбувався при підтримці представників місцевої влади та залежав від їх активності та бажання участі.

Вцілому, із початком Другої світової війни система фінансового контролю, додержання податкового законодавства та митної справи зазнала великих втрат компетентних фахівців. Було зменшено бюрократичний апарат фінансових та митних органів, що дозволяло зменшити бюджетні витрати та надало промисловості і фронту нові трудові ресурси.

У якості висновків варто зазначити, що діяльність фіскальних органів України під час Другої світової війни є важливим етапом історії їх функціонування. А відтак, вивчення історичного досвіду їх діяльності сприятиме удосконаленню законодавства та підвищенню ефективності діяльності фіскальних органів України на сучасному етапі розвитку нашої держави.

Список використаних джерел:

- 1. «Про утворення Державної фіскальної служби»: постанова Кабінету Міністрів України від 21.05.2014 р., № 160. Офіційний вісник України. 2014. № 46.*
- 2 «Положення про Державну фіскальну службу України»: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 21.05.2014 р., № 236. Урядовий кур'єр. 08.07.2014. № 120.*
- 3. «Таможенный кодекс СОЮЗА ССР» затв. Постановою ЦВК СРСР 19.12.1928 р. URL: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req>*
- 4. Конституція СРСР затв. постановою Надзвичайного VIII З'їзду Ради СРСР 5 грудня 1936 р. URL: <http://constitution.garant.ru/history/ussrrsfsr/1936>*